

STOCKHOLMS BRANDVÄSEN

AF

B. HOLLSTEN.

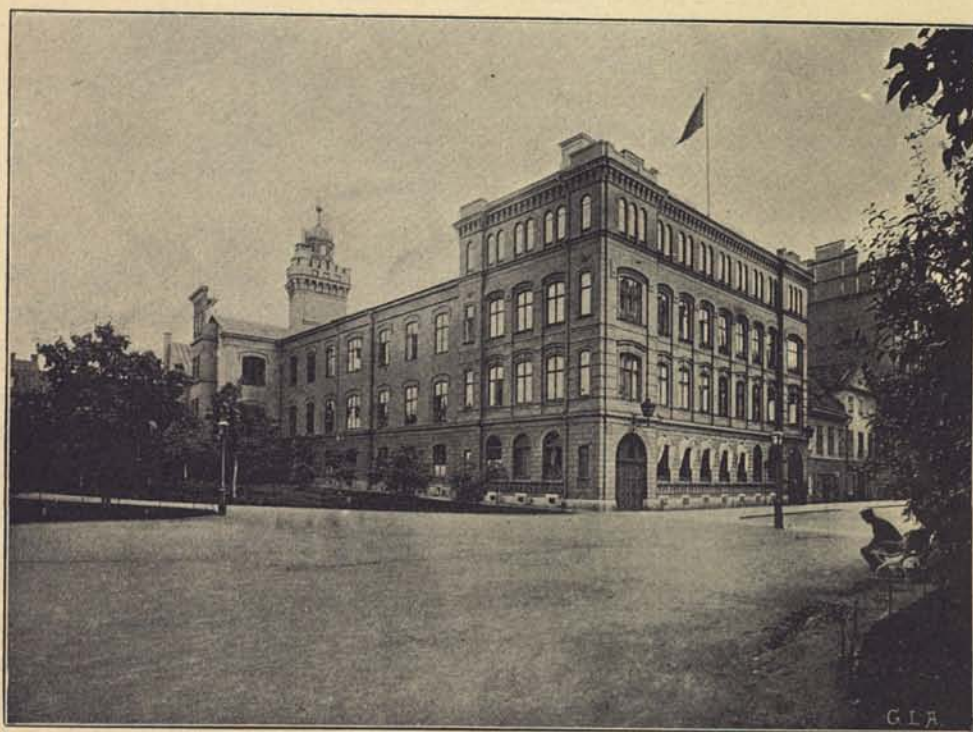
Redan i stadssamhälle- nas äldsta tider sökte man här i Sverige så väl som annorstädes att värja sig mot vådeldens faror genom eldförbud vissa tider på dygnet och föreskrifter så väl om byggnadssätt, som om eld- släckningsredskap. Sådana föreskrifter förekomma i den gamla Bjärköa- rätten och i stadslagen. I denna senare bestämdes, att hvar man, som ägde gård, skulle hafva följande redskap: en sju alnar lång stege, en tolf alnar lång brandhake, en eldyxa, ett ämbar och en tunna vatten stående framför sin gård, hvarjämte grannarna tillförbundos att bidraga till släc- kande af uppkommen eld.

Gifvet var emellertid, att med den tidens byggnadssätt och eldsläck- ningsredskapens ofullkomliga beskaffenhet hvarje eldsvåda, som icke genast kunde släckas, oftast blef af ödesdiger art. Härom vittna nog samt de förhärjande vådeldar, som tidt och ofta rasade i Stockholm ända in på 1600-talet.

Någon ändring till det bättre kunde emellertid ej förväntas, förrän uppfinningen af brandsprutan, hvilken tillskrifves den augsburgske guldsme- den Platner (år 1518), inledt en ny epok i brandväsendets historia. Brand- sprutor af den äldsta ofullkomliga konstruktionen — luftklockan, utan hvil- ken en jämn stråle ej kan erhållas, saknades nämligen till en början — till- verkades i flere tyska städer och i Holland, från hvilket senare land Stock- holm antagligen införskref sina första sprutor. Att fabrikationen af sprutor äfven i Sverige tidigt påbörjades framgår af en relation om nya sprutor utgifven 1682 af artillerilöjtnanten och instrumentmakaren O. E. THELNING hvaruti förmäles, att de holländska sprutorna kunde mycket förbättras, samt att nya sprutor tillverkades med förmåga, icke allenast att gifva en stadig stråle från slangar, som kunde föras upp i de högsta hus och torn,

utan äfven att läns-pumpa fartyg, m. m. Detta tyder på att sprutorna voro utrustade med så väl luftkärl som sugverk, förbättringar hvilka ledde sitt ursprung från Holland och troligen först senare vunno tillämpning i Sverige.

Den 10 maj 1661 publicerade Stockholms magistrat ett projekt till en brandordning, som skulle presenteras kungl. maj:t. Enligt denna indelades stadens 4 kvarter uti 7 brandmästareskap med brand- och vice brandmästare, utsedde bland »ärlige gode män af borgerskapet», samt 62 rotar med hvar sin rotmästare. En liknande fördelning gällde äfven för förstäerna. För husvärdarne förekomma stränga bestämmelser angående för-



C. J. G. fot.

341. Johannes brandstation.

varing af eldfarliga ämnen, begagnande af bart ljus, tillsyn att ingen »dricker» tobak i stall, ohvälfda bodar o. d., allt vid plikt af 5 daler och andra gången 10 daler, »och så dubbelt tills han blifver aktsammare». De som fara eller gå med facklor på gatan, åtvärnas att icke slå desamma mot trähus, timmerhögar o. d. Hvarje husvärd skulle hafva 2 läderämbar, en vattenspruta, en stege om 20 alnar, en god båtshake och en eldyxa, men »de som Gud med större förmögenhet försett och välsignat hafver, skola dessa redskap fördubblade hafva». På alla torftak och vindar skulle städse stå tunnor fyllda med vatten. Vidare bestämmes, att för hvarje kvarter skulle anskaffas och af stadens medel vidmakthållas en stor och en mindre vattenspruta, 2 dussin läderämbar med sju famnar tåg vid hvarje ämbar, ett stort segel, stegar m. m.

När vådeld uppstod, skulle husvärderna, hos hvilken den upptändes, vara förpliktad att strax låta gifva anskri för att väcka grannarnes uppmärksamhet. Ingen skulle vid strängt straff understå sig att hemligen söka stilla elden; höga plikter bestämdes också för dem, som uteblefvo vid eldsvåda, men främmande gäster, orkeslösa och tomhändta, som kommo till elden, skulle gripas och dragas för rätta.

Stadens borgmästare och rådspersoner tillhörande byggningskollegium jämte kämnererna skulle vid eldsvåda vara tillstädes å rådhuset, likaså alla stadens vaktmästare och tjänare. Af stadens vakt skulle halparten gå rundt omkring staden, så länge branden pågick, och den andra hälften inställa sig vid elden för ordningens upprätthållande. Andre gode män af borgmästare och råd, som ej tillhörde byggningskollegium, skulle inställa sig vid branden, att där föra befäl. För själfva eldsläckningen litade man mest på båtsmännen och sjöfolket, hvarför uttalades den önskan, att Holmamiralen med sina officerare ville vara tillstädes och tillse, att deras underhafvande biträdde vid eldens dämpande.

För tillkännagifvande af eldsvåda klämtades och uthängdes om dagen en fana och om natten en lykta åt det håll elden syntes. Vissa vårdmän förordnades i kvarteren, som hvarje timme om natten skulle gå omkring och utropa hvad klockan var slagen samt aktgifva om någon eld syntes. Slutligen uppmanas societeter och gillen att låta vid sina sammankomster en eller två gånger om året sig föreläsa brandordningen, då hvar och en, som blef befunnen att hafva mot dess föreskrifter sig förhållit och handlat, »skall allvarsamligen straffad varda och efter sakens beskaffenhet ovärdig kallas ytterligare att njuta någon borgarerättighet».

Ett appendix till förenämnda brandordning innehåller bland annat påminnelser angående tillsyn af eldfarliga upplag o. d. samt en åtvarning till ägare af rökpörten att sådana hädanefter icke komma att lidas, utan skola alldeles förstöras och ödeläggas. Äfvenså skola alla kölnor af käppar eller bräder afskaffas och inga andra brukas än de, som till bottnarna med koparskifvor öfverdragna och förvarade äro.

Det dröjde emellertid ej längre än till år 1666, innan man fann nödigt att utfärda en ny brandordning, hvilken blef af kungl. maj:t approberad och godkänd 1675. I densamma omförmäles, att fyra publika brandhus funnos, samt uppräknas den redskap, som i dem skulle förvaras och hvaröfver politikollegium hade uppsikt. För husvärdarne förelades att, förutom den redskap som tidigare bestämts, äfven anskaffa »badkvastar i förråd, som



342. Brandkarl före omorganisationen.

uti hastigt nödfall på en stång bundna och vätta mycket tjänliga äro vattnet att kringstänka». Inom hvarje brandmästareskap skulle dessutom finnas åtskillig redskap förvarad, helst hos brandmästaren, för att i första hand användas, »förr än de nödlidande från stadens brandhus kunde blifva sekunderade». Ordentliga rullor uppgjordes öfver allt folk, liten eller stor, hög eller låg, inom hvarje brandmästareskap, och ingen af hvad kondition, stånd, näring eller handtverk som helst, som af rotmästaren till politie-



C. J. G. fot.

343. Anspänning vid Johannes brandstation.

kollegium föreslagits att förrätta brandtjänst, fick densamma sig undandraga, vid vite af 10 daler silfvermynt »och icke desto mindre därvid förblifva». Först efter tre års tjänst fick brandmästare uppsäga sin befattning.

I sista kapitlet af denna brandordning förekomma föreskrifter huru med eftersläckning skulle tillgå, om inquirering och ransakning om hvars och ens förhållande under branden, om publika ersättningar till personer, som lidit skada till sin hälsa eller eljest blifvit sargade, samt slutligen en åtvarning, att ingen må understå sig att med ord eller gärningar angripa, förolämpa eller hindra eldsläckningsmanskapet, hvilket skulle anses lika med begånget fredsbrott.

På kungl. maj:ts befallning påbjöds 1698, att hvar och en husherre, husvärd och hushållare, som antingen i sitt eget eller annans hus och gård bor, skulle hafva en god och färdig så med stång tillreds stående, full med rent vatten, för att genast frambäras till elden, allt vid böter af 6 daler silfvermynt samt sedan dubbelt för hvar gång. Böterna tillföllu angifvaren ensam, på det desto flitigare uppsikt därmed skulle hafvas. Af gemene man fick ingen komma till vådeld tomhändt, utan skulle han hafva ett fullt ämbar vatten eller någon till släckande tjänlig redskap.

Att för efterlefnaden af gifna föreskrifter ofta behöfdes påminnelser framgår af åtskilliga publikationer i början af 1700-talet. Särskildt åtvarnas drängar vid böter af 40 mark silfvermynt att komma till vådeld utan kärra och vattentunna, »då händt att åtskilliga drängar kommit tomhändta i fullt språng ridande».

Såsom en första frukt af kungl. politie- och brandkommissionens verksamhet¹ utkom den 18 december 1728, i afvaktan på den under utarbetning varande nya brandordningen, ett af kungl. maj:t fastställt förnyadt interimsreglemente, hvars första punkt hade följande lydelse: »eho det vara må, som på något ställe i ett hus förmärker ovanlig rök eller os, gnistor, lysande eller annat tecken till eldfara, densamme skall det genast folket i huset, helst husbonde och matmoder, tillkännagifva, att därefter strax kan ses och olyckan efter omständigheterna förekommas. Den det försummar och eld uppkommer, plikte med böter, fängelse vid vatten och bröd, spö- eller rislitande efter sakens beskaffenhet.» Om eldens tillkännagifvande stadgas vidare, att grannarne skola väckas genom anskri samt starkt klappande på portar och luckor, att dessa i sin ordning skola ropa den ene till den andre, att elden är lös, samt afsända bud till vakt och tornväktare. Alla vakter i hela staden skulle utsända så många trumslagare, som funnos att tillgå, och äfven de trumslagare, som icke voro på vakt, skulle utgå och låta höra brandtrumman. Amiralitetet anbefalldes att om natten eller under mörker skjuta med svåra stycken, och slutligen skulle, då oaktadt allt detta larmande kunde befaras, att de, som vid elden hade att befalla, sofvo så hårdt, att de intet hörde, alla underbetjante hasta till sina tilldelte förmän och om elden göra berättelse.

Anmärkningsvärdt är, att först från denna tid militärens användande för eldsläckning synes hafva kunnat med visshet påräknas. Åtminstone förekomma nu för första gången bestämda stadganden härom. Sålunda skulle icke allenast kungsvakten utan äfven alla tre torgvakterna i staden och på malmarna samt artillerivakten på Ladugårdslandet vid första anskri utrycka med under egna lås och nycklar förvarad brandredskap; artilleriet skulle bland annat medföra sprängkistor.

¹ Jfr Del. I sid. 204.

Samtidigt härmed beslöts, att en särskild brandvakt skulle inrättas, för hvilken reglemente, jämväl i afvaktan på brandordningen, utfärdades den



C. J. G. fot.

344. Exercis, Johannes brandstation.

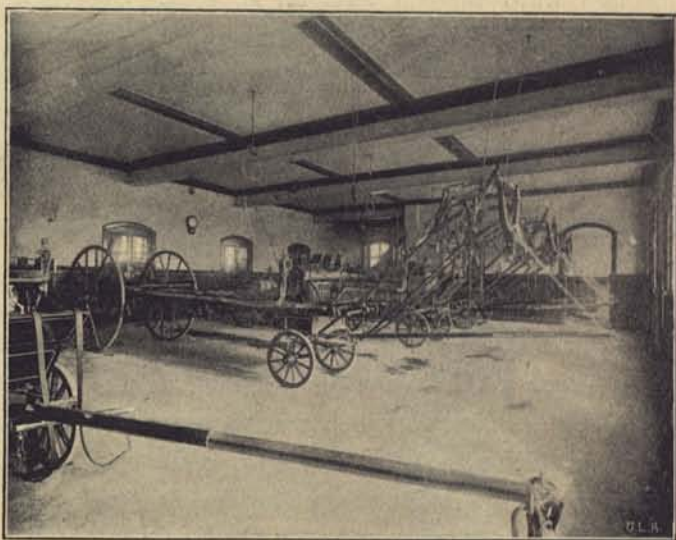
2 april 1729. Till en början utgjorde icke denna brandvakt en organiserad trupp, utan bestod af tillfälligt manskap, som uppställdes af de i rotar indelade stadsinvånarne. Att skyldigheten ordentligt fullgjordes skulle öfver-

vakas af tillförordnade rotmästare, hvilka till sitt förfogande hade reservkarlar att utsända, då någon försummade att ställa brandvakt — hvartill ej skulle få brukas »kvinnfolk och pojkar». Hvarje natt skulle en styrka af 86 man tjänstgöra. Dessa skulle följas åt två och två, af hvilka den ene var utrustad med en skramla, som dock ej fick röras för eld eller andra orsaker, utan endast när oordningar ägde rum, samt en brandhake; den andre bar en yxa, ett läderämbar och en lykta. Hvarje timme skulle brandvakten förkunna hvad klockan var slagen och låta höra det vanliga vaktareropet: »Guds härliga, milda och mäktiga hand bevare vår stad för eld och brand» — men för öfrigt inskräper reglementet vaktens skyldighet att hålla sig tyst på gatorna, »utan ras, skratt, hårdt tal och skvaller».

Den sålunda ordnade brandvaktstjänstgöringen blef ej af lång varaktighet. Svårighet att upprätthålla densamma yppade sig snart till följd af de oupphörliga förändringarna genom dödsfall, resor och flyttningar inom de till rotar indelade hushållen. En viss afgift pålades år 1731 alla stadens hus, hvilka för ändamålet indelades i vissa klasser efter deras värde.

Med de sålunda inflyttna medlen underhölls en redan i slutet af år 1730 inrättad ständig brandvakt, som ställdes under krigsartiklarna och till en början utgjorde ett kompani, bestående af 1 kapten, 2 löjtnanter, 6 brandvaktmästare, 12 rotmästare, 160 gemene och 1 profoss. Styrkan ökades så småningom, så att den 1797 utgjordes förutom befäl af 212 soldater, och ställdes under stadsmajorens närmaste befäl.

Samtidigt med brandvaktens införande vidtogos åtgärder för att sätta brandredskapen i ett bättre stånd, och att behovet häraf var lifligt insedt framgår däraf, att en frivillig afgift för en gång, sanktionerad genom ett kungl. bref af den 25 juni 1729, upptogs för ändamålet från fastighetsägare och hyresgäster och inbragte den för tiden ej ringa summan af 74,245 daler 15 öre k. m. Öfverinseendet öfver brandredskapen anförtroddes åt styckgutaren Gerhard Meyer, som 1730 utnämndes till sprutmästare vid kungl. slottet och i Stockholms stad. Han införde åtskilliga förbättringar i spru-



C. J. G. fot.

345. Spruthus, Katarina brandstation.

tornas konstruktion och tillverkade själf brandsprutor; efter hans tid förmäles det ock, att man icke behöft införskrifva sprutor från England och Holland. Meyer sysslade äfven med förslag att använda kemiska eldsläckningsmedel och inlämnade en skrift härom till vetenskapsakademien.

Väsentliga förbättringar till ordningens upprätthållande, hastigare anryckning till eldstället m. m. vidtogos vid denna tidpunkt. Manskpet indelades i 12 sprutkompanier under befäl af stadens borgerskap. Rymliga brandhus af sten uppbyggdes. Hvarje sprutlag tilldelades vattenkörare och ösare, o. s. v. En första början till uniformering förekommer, i det manskpet skulle å bröstet bära bleckplåtar hänvisande på sprutans nummer; sprutmästarne hade sprutmössor, strålmästarne buldansrockar, brand- och rotmästare buro målade stänger, o. s. v. Särskilda instruktioner utfärdades vidare för olika skråns deltagande i eldsläckningen.

I särskildt nådigt reglemente af år 1728 bestämmes för öfverståthållaren och magistraten hvad de hade att rätta sig efter vid uppkommen våldeld. Öfverståthållaren skulle sålunda föra högsta befälet, hafvandes vid sin sida underståthållaren, magistraten, stadsmajoren, slottsfogden och stadsarkitekten. Underståthållaren skulle rida omkring närmaste kvarter och förhindra förhastadt sprängande och rifvande af byggnader, m. m. Stadsmajoren skulle vara den förste vid branden, pådrifva sprutkompanierna och sätta fart i arbetet. Magistratens tjänstemän buro såsom igenkänningstecken röda och hvita rosor på hattarna och deras underlydande tofsar af rödt och hvitt kamelgarn. Mönstring och exercis anbefalldes jämte noggrann tillsyn öfver brandmaterielen, och det tillägges: »För öfrigt emedan när Gud vill straffa, alla mänskliga anstalter ingenting kunna uträtta, och när Herren icke bevarar huset vaka väktarena fåfångt, för den skull vill kungl. maj:t slutligen alla stadens innebyggare troligen och nådeligen hafva förmanat, att när de höra tecken till eldsvåda gifvas och skola skynda sig ut hvar till sin beställning vid dess släckande, de allra först hjärtligen sucka till Gud, erkänna sig med deras synder sådant och än större straff förtjänt, anropa honom troget om förskoning och nådigt bistånd till olyckones afböjande samt taga sig till vara för eder, svordom med annat Guds förtörnande. Således bör hvar och en för sin del göra till brandens dämpande allt hvad en människa kan åstadkomma, förväntandes endast och allena hjälpen af Gud, och när faran är öfverstånden icke förgäta den nådige Guden därför ödmjukeligen tacka och lofva.»

En förordning angående tornväktare utfärdades af kungl. maj:t 1732, och bestämdes i densamma uti hvilka kyrktorn vakt skulle hållas, samt tornvaktens skyldighet. Han skulle bland annat om dagen hvarje timme slå med en klubba uti de därtill på tornen inrättade bräden och om nätterna blåsa uti horn eller lur så många gånger som klockan var slagen. För försumlighet i tjänsten stadgades stränga straffåföljder: den som i tornet rökte tobak

eller hade annan bar eld själf, eller tillät det någon annan, pliktade med sju gånger gatulopp; timade skada, miste han lifvet.

Nya brandreglementen för Stockholm utfärdades den 19 december 1796 och den 1 oktober 1828, hvilkas stadganden i det väsentliga äro sins emellan öfverensstämmande. Enligt det senaste af dessa reglementen var staden fördelad i sexton brand-distrikt med en spruta i hvarje, förvarad hos dem af borgerskapet, som i och för deras rörelse hade flere tjänstedrängar och arbetare. I stadens spruthus funnos uppställda 12 stora slangsprutor, i militära vakter 5 vaktsprutor och vid artillerigården 1 stor spruta jämte en brandsegelsvagn. Härförutom funnos 2 pråmsprutor, som redan 1760 an-



C. J. G. fot.
346. Brandkarl i arbetsdräkt.



347. Brandkarl i vaktdräkt.

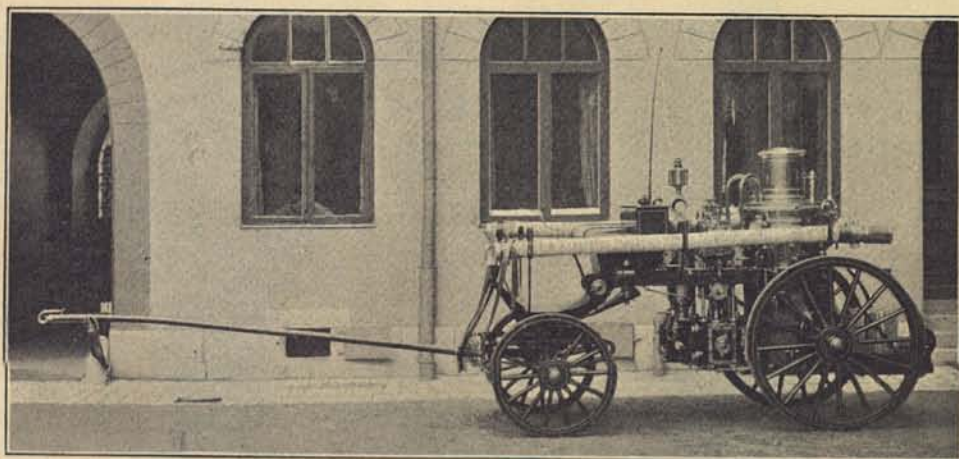
skaffats af brandförsäkringskontoret. Af mindre redskap förefans en riklig mängd. Stadens åkare hade sig tilldelade sextio tunnor, hvilka alltid vid vite skulle hållas fyllda med vatten. I hvarje kyrka skulle finnas en mindre slangspruta, stegar, läderämbar m. m., och vissa såsom eldfarliga ansedda inrättningar skulle äfven förskaffa sig sprutor. Slutligen skulle i hvarje spruthus förvaras afpassadt förråd af det så kallade von Akenska eldsläckningsämnet, hvilket utgjorde en blandning af alun, vitriol och slammad lera upplöst i vatten och hade sitt namn efter uppfinnaren, den om brandväsendet i flera hänseenden förtjänade apotekaren assessor J. von Aken i Örebro.

Öfverstyrelsen för brandväsendet utgjordes nu af öfverståthållaren med biträde af polismästaren. Tillsyn öfver redskapen och manskapet till-

hörde stadens politie-, ämbets- och byggnings-kollegium, hvarförutom en särskild tjänsteman, benämnd brandadjutant, ställdes under öfverståthållaren, men förordnades och aflönades af Stockholms stads brandförsäkringskontor.

Eldsläckningen besörjdes af stadens borgerskap med underlydande handtverks- och fabriksfolk m. fl., stadens militär- och brandvaktskompani samt garnisonen. Pråmsprutorna serverades af manskap från södra och Djurgårdsvarfven. Samtliga i staden sig uppehållande copwardieskeppare och sjöfolk voro pliktiga att under waterschoutens befäl inställa sig vid eldsvåda och deltaga i släckningen.

I öfrigt förekomma instruktioner för befäl och underbefäl, vattukörare, slaktare- och fiskköpareämbetena, roddarelaget m. fl. samt några bestäm-



C. J. G. fot.

348. Ångspruta.

melser om tecken, som skola bäras af dem, som vid eldsläckningen hafva att beställa, och nämnes särskildt, att strålförare skulle bruka stora spruthattar. Till tjänstgöring vid brandväsendet förpliktad person kunde från densamma ej befrias, så vida han ej uppnått femtio års ålder eller på grund af styrkt sjukdom eller svaghet vore för tjänsten olämplig.

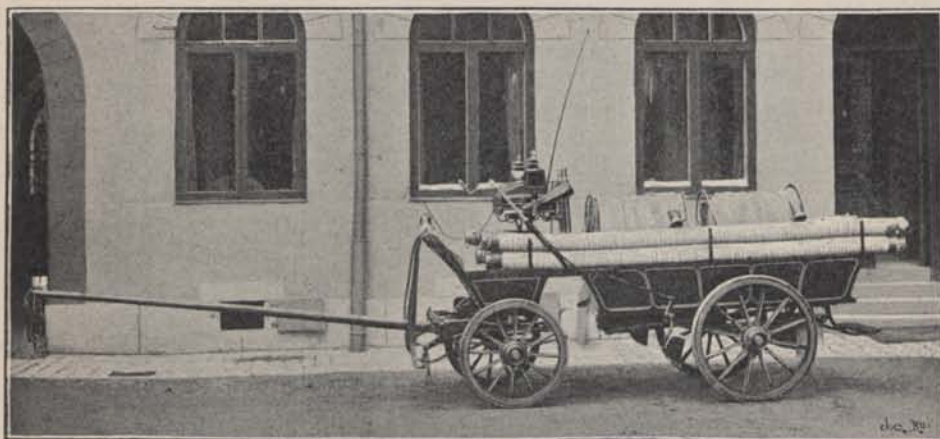
För eldsvådas tillkännagifvande gällde ungefär enahanda bestämmelser som förut, man signalerade med klämtning, kanonskotts aflossande, uthängande af flaggor eller lyktor, o. s. v. Genom särskilda instruktioner föreskrefs hvad garnisonen hade att iakttaga vid eldsvådor samt huru med eftersläckning skulle tillgå.

Vid slutet af år 1833 uppgjordes förslag till vissa ändringar angående stadens militärkompani och brandvaktsinrättning, hvilket förslag af kungl. maj:t stadfästades den 7 februari 1835. Brandvaktskompaniet upplöstes, hvaremot militärkompaniet, som fick benämningen Stockholms stads militärkår, förstärktes och fick till åliggande icke allenast nattpatrullering, utan

äfvén servering af trenne sprutor, uppställda i kårens vakter vid rådhuset, Hötorgsgränden och kasernen å Södermalm. Den af militärkåren besörjda nattbevakningen ansågs emellertid snart nog icke ändamålsenlig och tillräcklig, hvarför nattbevakningskompaniet indrogs 1850, hvarefter denna del af tjänsten öfvertogs af stadens polis. En särskild kår bildades, uttagen af den sålunda indragna militärkårens stadsvaktskompani, med samma uppgift som detta, eller att släcka eldsvådor, och bestod densamma 1875 af en konduktör, 1 förman och 44 man. Båda dessa kårer upplöstes emellertid vid 1875 års slut.

* * *

Af förestående torde framgå, att hufvudstadens brandväsende vid medlet



C. J. G. fot.

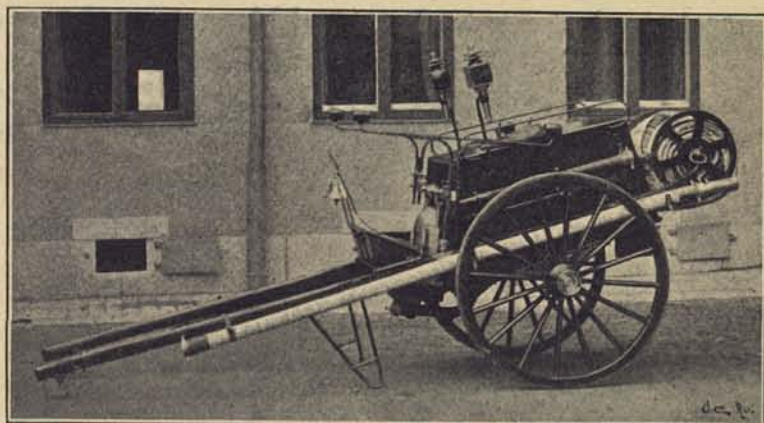
349. Kol- och slangvagn.

af innevarande århundrade var i hög grad bristfälligt och på långt när icke fyllde de fordringar, som på grund af stadens tillväxt och öfriga förhållanden betingades. Att det oakadt eldsvådor kunde med någon framgång bekämpas berodde helt visst till stor del på den offervillighet och det intresse, som flere af borgerskapet såsom chefer för olika sprutor med dess serviser lade i dagen.

Sedan hufvudstaden år 1861 blifvit försedd med vattenledning, underlättades naturligtvis eldsläckningen i högst väsentlig grad. För direkt användande af vattenledningen uppställdes inom olika stadsdelar 11 stycken s. k. brandpostkärror, utrustade med slangar och nödiga tillbehör. Af dessa tilldelades 8 st. polispersonalen, hvilken i allmänhet plögade först anlända med sin redskap till brandstället samt verksamt bidraga till förekommande af större eldsvådor.

Organisationen af hufvudstadens nuvarande brandväsen tog sin början på hösten 1875, efter att frågan härom stått på dagordningen alltsedan

1858, då öfverståthållareämbetet väckte ett förslag, som emellertid ej tillvann sig vederbörandes bifall. Efter den nya kommunalrepresentationens tillkomst ansågs tiden vara inne att å nyo upptaga ärendet, hvadan ämbetet i december 1863 aflät en skrivelse till stadsfullmäktige framhållande nödvändigheten af ett tidsenligare ordnande af eldsläckningsväsendet. Med anledning häraf tillsattes en kommitté, som i augusti 1866 afgaf sitt förslag. Sedan ärendet blifvit ytterligare utredt, uppdrog stadsfullmäktiges beredningsutskott åt samma kommitté att yttra sig om några ifrågasatta ändringar i förslaget. Detta uppdrag föranledde ett i vissa delar modifieradt förslag, som afgafs i oktober 1868. Detta senare förslag underkastades ny granskning af därtill inom utskottet utsedde delegerade, som den 21 februari 1870 förelade utskottet ett förslag till allmänna grunder för omorganisation af hufvudstadens brandväsende, hvilket förslag i hufvudsak biträdades af ut-



C. J. G. fot.

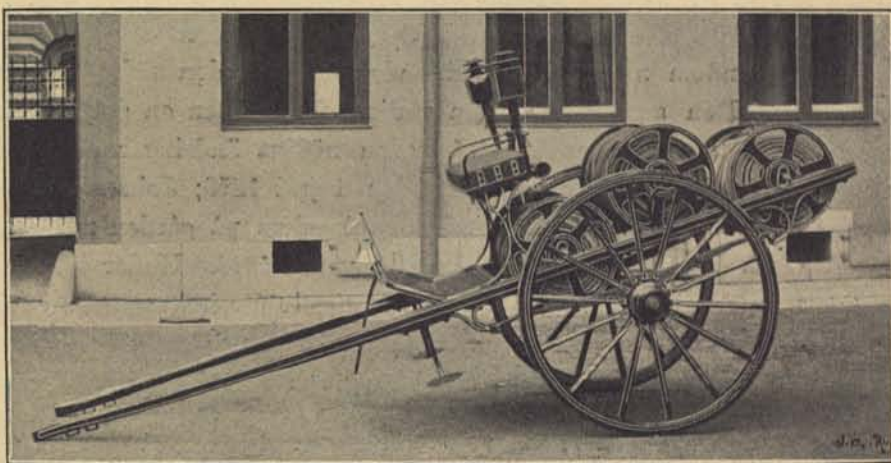
350. Handkraftspruta.

skottet, men den 1 juni 1870 förkastades af stadsfullmäktige. Denna sakens utgång föranledde öfverståthållareämbetet att den 5 november 1873 tillsätta en ny kommitté af sakkunniga personer. Denna kommittés arbeten bedrefvos med den skyndsamhet, att öfverståthållareämbetet redan i januari påföljande år kunde till stadsfullmäktige remittera det nya förslaget med anmodan att ofördröjligen inkomma med yttrande, huruvida detsamma godkändes och erforderliga medel till dess genomförande beviljades. Till ärendets skyndsamma behandling bidrog helt säkert den eldsvåda, som i november föregående år ägde rum i Palinska huset vid Gustaf Adolfs torg, hvarvid flere människolif spilldes.

Samma öde, som drabbat föregående förslag, rönt äfven detta sistnämnda. Drätselnämnden, till hvilken förslaget remitterats, anmodade nämligen dåvarande inspektören för städernas brandstodsbolag att yttra sig öfver vissa delar af förslaget, hvarefter nämnden skulle uttala sin åsikt om brandväsendets ordnande i dess helhet.

I samtliga dessa nya förslag gjorde sig väsentligen olika meningar gällande. Sålunda upptog nämndens en brandstyrka af 100 man, inberäknadt befäl, då enligt kommittéförslaget fordrades en totalstyrka af 246 man. Äfvenså voro uppfattningarna delade, huruvida brandkåren skulle ställas under krigsartiklarna eller icke, om redskapen skulle framföras med hästar eller dragas af manskapet, om brandstationernas antal, m. m. I fråga om nödvändigheten att anskaffa ångsprutor och eldsvådas tillkännagifvande genom elektrisk telegraf rådde däremot enighet.

Den 13 oktober 1874 afgaf beredningsutskottet med stöd af de afgifna förslagen utlåtande angående brandväsendets ordnande, hvori hemställdes, att stadsfullmäktige, dels under förutsättning af anslag från Stockholms stads brandförsäkringskontor och Stockholms stads brandstodsbolag till försäkring



C. J. G. fot.

351. Slangvagn.

af löseegendom och dels med beräkning af garnisonens och flottans biträde såsom reserv, bland annat måtte besluta, att 7 brandstationer, däraf två hufvudstationer, skulle upprättas; att högsta befälet vid eldsvådor skulle föras af en brandchef; att för elds dämpande under vanliga förhållanden och räddningsarbetets verkställande skulle bildas en särskild, under eget befäl och för ändamålet öfvad kår, bestående af 100 man utom befäl; att för utryckning skulle begagnas hästar och en brandtelegraf anordnas, så att klämtning endast komme att äga rum vid utomordentliga tillfällen. Vidare hemställdes, att under alla förhållanden medel skulle beviljas till inköp af en ångspruta och 4 handkraftsprutor.

Denna framställning godkändes af stadsfullmäktige den 1 december s. å., dock med den ändring, att brandkåren skulle bestå, förutom brandchef, af 2 löjtnanter, 4 underofficerare och 150 man.

En ny brandordning för Stockholm utkom den 30 oktober 1875. I densamma bestämmes, att brandkåren skall ordnas på militärisk fot och

förutom befäl och underbefäl utgöras af minst 100 man. Brandchefen är i första hand ansvarig för att stadens brandväsen är i öfverensstämmelse med brandordningen till alla delar ändamålsenligt ordnad. Vidare skall han tillse, att kåren är fulltalig, samt att enhvar inom densamma fullgör sina skyldigheter och förhåller sig väl så inom som utom tjänsten. Underbefäl och manskap antages af brandchefen. I brandordningen förekomma i öfrigt föreskrifter om sotning, eldsvådas upptäckande och tillkännagifvande, beredande af vattentillgång vid eldsvåda, brand- och lifräddningsredskap, reservmanskap, förfarandet vid eldsvåda samt brandsyn.

Sedan den i juni 1875 utnämnde brandchefen varit i tillfälle att i flere af utlandets större städer taga kännedom om eldsläckningsväsendet och i samband därmed stående frågor, tog organisationen af hufvudstadens brandväsen sin början i november samma år.

Af de båda hufvudstationerna bestämdes den norra skola förläggas till stadens egendom n:r 64 Malmskillnadsgatan och den södra till n:r 11 Tjårhofsgatan. Den senare, Katarina station, för hvilken en del af inkvarteringskasernen togs i anspråk, blef, sedan nödiga ändringar och anordningar vidtagits, färdig till användning den 1 juli 1876; Johannes station åter, som med undantag af ett mindre boningshus på gården nybyggdes, kunde ej tagas i besittning förän den 1 augusti 1878. Under tiden voro provisionella anordningar träffade å dessa stationer för inrymmande af manskap, materiel och hästar. Under år 1876 upprättades vidare mindre brandstationer i rådhuset, vid Ladugårdslandstorg och Adolf Fredrikstorg samt å Djurgården. En plan för brandtelegraf utarbetades och 58 brandskåp uppsattes, hvilka, i motsats till förhållandet i andra städer, gjordes tillgängliga för den stora allmänheten. Åtskillig ny materiel inköptes, såsom 1 ångspruta, 6 handkraftsprutor, slangar, diverse räddningsredskap m. m. För manskapets och materielens framforslande anskaffades 12 hästar. Brandkårens rekrytering påbörjades genast, och vid årets slut utgjordes styrkan, förutom brandchefen, af 2 löjtnanter, 1 verkmästare och maskinist, 1 fanjunkare, 3 sergeanter och 94 man.

Många och stora voro de svårigheter, som den nybildade kåren hade att öfvervinna. Den nya sakernas ordning mottogs med mycken misstro, icke minst från deras sida, hvilkas biträde ej mera påkallades. Detta var ju också helt naturligt, då förändringar af så genomgripande art på kort tid kommo till utförande, läggande det stora ansvaret för skyddande af lif och egendom mot eldsolyckor uti en persons hand, biträdd af ett jämförelsevis ringa antal befäl och manskap.

Under påföljande år förstärktes materielen ytterligare med bland annat en större ångspruta och två mekaniska räddningsstegar af underlöjtnanten vid brandkåren T. Eens patent. Organisationen fortgick efter den fastställda planen, ehuru svårigheter mötte för manskapets utbildning, ekonomiens hand-

hafvande och kårens verksamhet i öfrigt, så länge man var i saknad af en hufvudstation å Norr. Först sedan denna kommit till stånd, kunde brandväsendets många intressen på ett mera tillfredsställande sätt tillvaratagas.

Johannes station, för hvilken kostnaden uppgick till 282,960 kronor, har sedan dess undergått väsentliga förbättringar och utvidgats, dels för erhållande af bostäder till flere underbefäl, dels för vinnande af nödigt utrymme för materielen och ökad antal hästar, m. m. De hufvudsakliga lokalerna inom stationen utgöras af bostäder för befäl, underbefäl m. fl. med tillsammans 32 rum och 12 kök, 7 logement och ett större kök med matsal för manskapet, expeditionsrum, vakt-, jour- och telegrafrum, smeds-, snickare-, skomakare- och skräddareverkstäder, spruthus, slangtorkningstorn, gymnastiksal, stall för 12 hästar, tvättstuga och mangelbod, större redskapsskjul m. m.

Katarina station blef år 1895 förändrad och tillbyggd med nytt spruthus, stall för 9 hästar och ett mindre boställshus. Inom stationen finnas i öfrigt 5 bostadslägenheter med 14 rum och 5 kök, 3 logement och ett större kök för manskapet, verkstadsrum, expeditions-, vakt- och telegrafrum m. m.

Af de mindre brandstationerna är Kungsholmens station sedan 1893 inrymd i en för ändamålet uppförd byggnad vid Fleminggatan n:r 24; Östermalms och Maria stationer äro förlagda inom stadens egendomar Skeppargatan n:r 28 och Hornsgatan n:r 53, och för Djurgården är en ny station uppförd. Samtliga stationer innehålla spruthus, vakt- och telegrafrum samt, med undantag af Rådstugans station, boningslägenheter för vaktbefäl samt stallrum för 3 hästar.

Brandkårens personal består för närvarande enligt stat af, förutom brandchefen, 2 officerare, 8 underofficerare och 135 man, däraf 21 korpraler och 21 vice korpraler. Vid Johannes station äro förlagda: brandchefen, underlöjtnanten, fanjunkaren, verkmästaren och 1:e maskinisten, 4 sergeanter och 99 man. Den öfriga styrkan, under löjtnantens närmaste befäl, är kommenderad på Katarina station. Vakt å de mindre stationerna bestrides från hufvudstationerna af i allmänhet 1 korpral som vaktbefälhafvare, 1 vice korpral och 5 man. Ombyte af manskap, med undantag af det fast förlagda, äger rum vid Katarina station för hvarje månad och vid de mindre stationerna hvarje dygn. Såsom biträde vid eldsläckning kan



C. J. G. fot. 352. Logement för brandkarlar.

1878

på rekvisition af brandchefen från Stockholms garnison erhållas 268 man med befäl.

Den eldsläcknings- och räddningsredskap, hvaröfver brandkåren förfogar, utgöres hufvudsakligen af följande: 1 sjöängspruta (skänkt till staden 1879 af Stockholms stads brandförsäkringskontor), 4 landångsprutor, 9 stora handkraftsprutor, 3 uppfordringsverk, 29 pyttsprutor, 7 redskapsvagnar, 2 manskapsvagnar, 4 större och 10 mindre slangvagnar, 8,900 meter diverse slang, 5 mekaniska räddningsstegar, 43 hakstegar, 40 förlängningsstegar, 14 språngsegel, 8 räddningssäckar och 2 räddningsstrummor. Härtill kommer åtskillig mindre redskap, såsom elektriska säkerhetslampor, rökapparater, lyktor, signalinstrument, skyfflar, yxor, bräckverktyg m. m. Bokförda värdet af denna materiel uppgår till 120,720 kronor, och värdet af brandväsendets öfriga inventarier utgör 36,174 kronor, allt med iakttagande af behöriga afskrifningar.

För framforslandet af manskap och materiel finnas 26 hästar, af hvilka 11 äro uppställda vid Johannes, 7 vid Katarina och de öfriga å vaktstationerna.

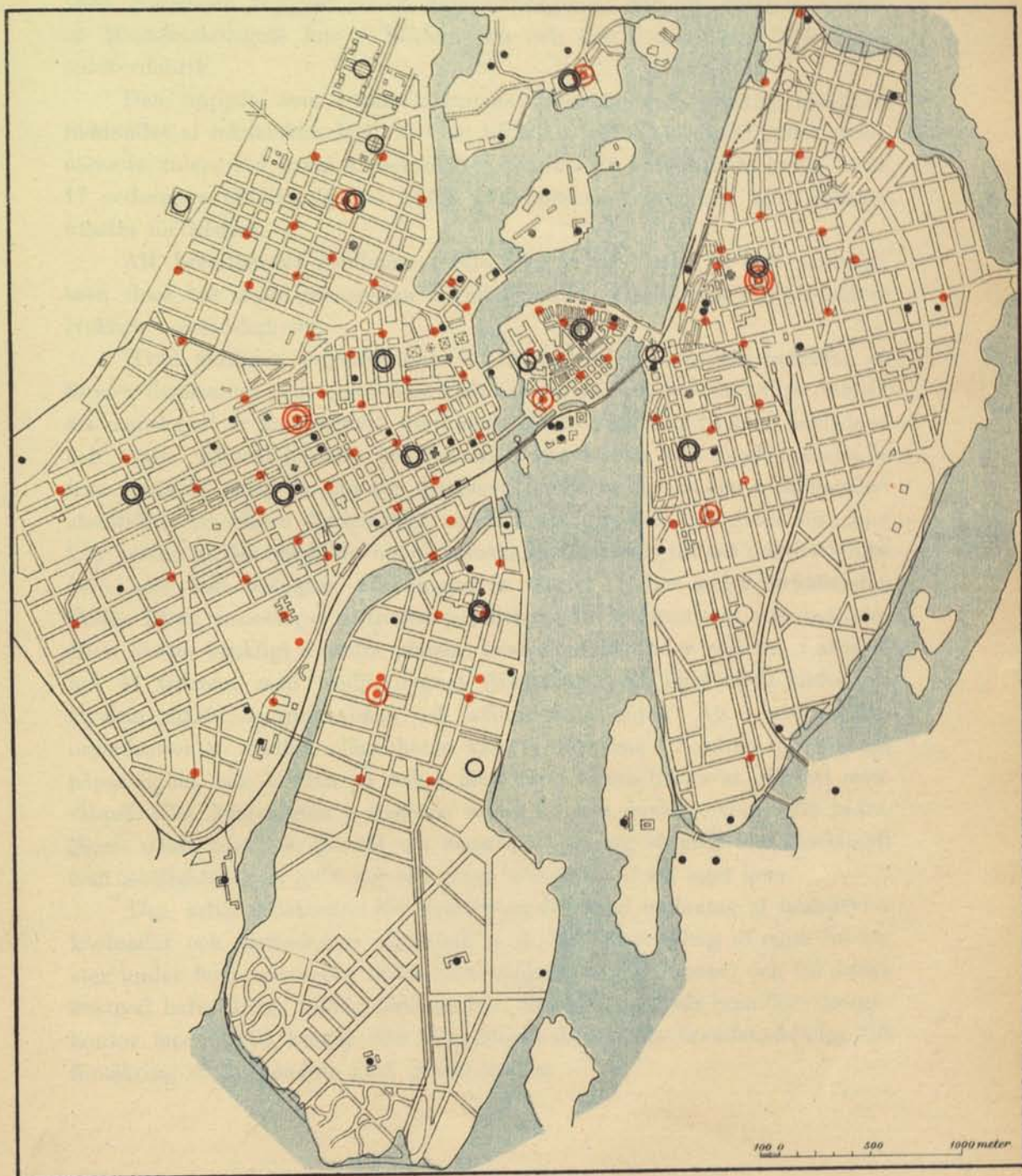
Brandtelegrafan har under årens lopp vunnit ganska stor utsträckning. Antalet brandskåp (Siemens & Halskes) är för närvarande 152, af hvilka 87 tillhöra staden och 65 allmänna verk, eldfarliga inrättningar o. d. Brandkåren står dessutom i telegrafisk förbindelse med polisstationerna, regementenas kaserner och vakter, chefen för vattenledningen, pumpverket m. fl. Längden af yttre ledningar utgör 110 kilometer. Det bokförda värdet uppgår till 52,500 kronor, hvaraf 22,500 komma på apparater m. m. och 30,000 kronor på ledningar med tillbehör.

Angående brandkårens verksamhet må i korthet antecknas följande.

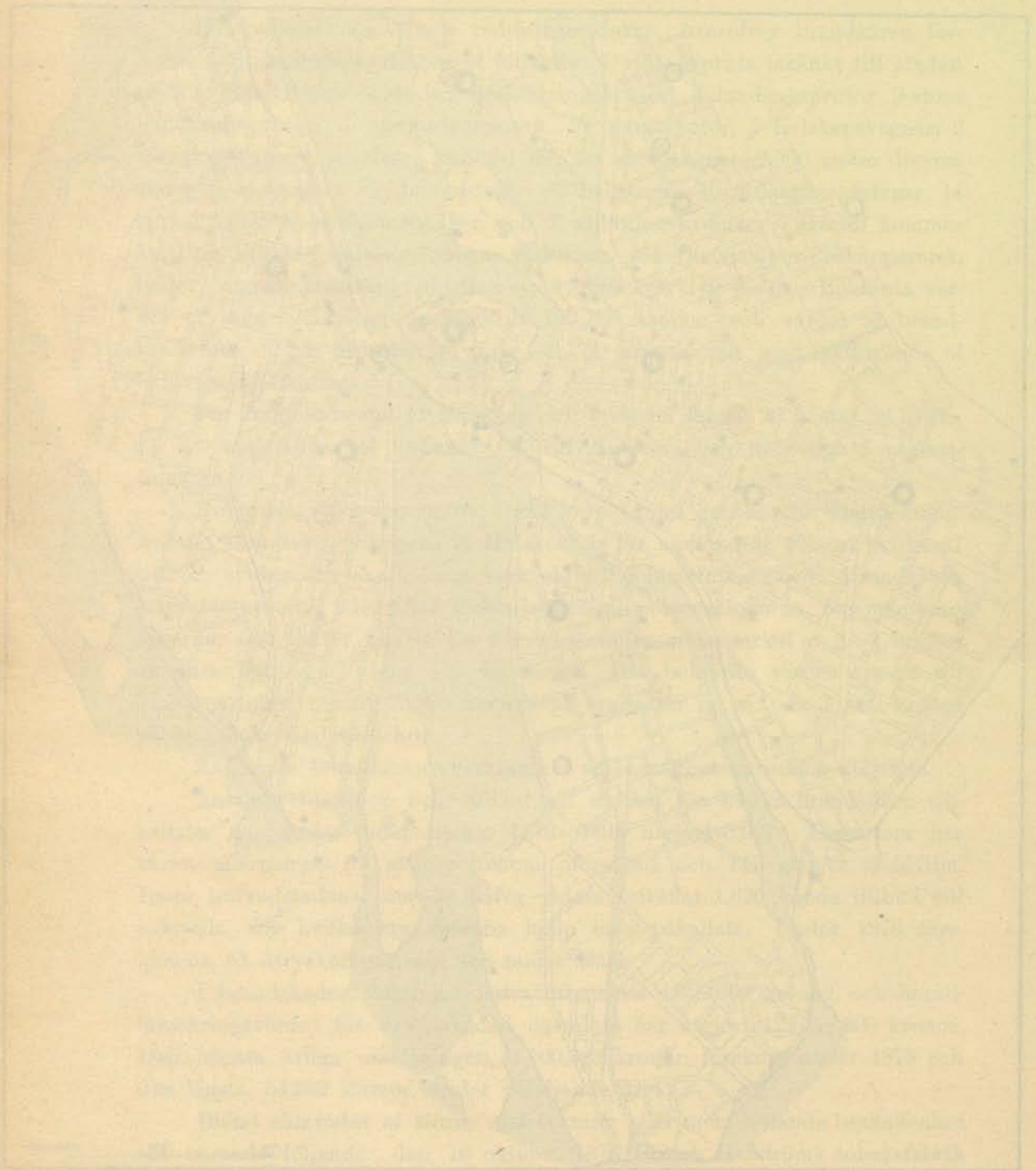
Antalet eldsvådor och tillbud till dylika, för hvilka brandkåren tillkallats, har under tidsperioden 1876—1896 utgjort 3,627. Dessutom har kåren allarmerats 69 gånger genom oförstånd och 147 gånger af illvilja. Inom hufvudstadens område hafva vidare inträffat 1,620 kända tillbud till eldsvåda, för hvilka brandkårens hjälp icke påkallats. Under 1876 förekommo 83 utryckningar mot 188 under 1896.

I brandskadeersättningar hafva utbetalats 4,690,900 kronor, och brandförsäkringsvärdet för brandskadad egendom har utgjort 121,778,300 kronor. Den högsta årliga ersättningen, 1,100,382 kronor, förekom under 1878 och den lägsta, 54,592 kronor, under påföljande året.

Bland eldsvådor af större utsträckning eller mera hotande beskaffenhet må nämnas följande: den 16 oktober 1876 Brinck Hafströms tobaksfabrik n:r 13 Besvärsgatan, den 7 oktober 1878 Tyska kyrkan, den 31 oktober samma år Svanberg & C:os ångkvarn n:r 1 Handtverkaregatan; den 10 oktober 1881 kungl. stora teatern, den 10 februari 1883 Ekmanska snickerifabriken n:r 2 Reparebansgatan, den 7 april 1888 Aftonblådets under inred-



- | | | | |
|---|-------------------|---|--------------------|
| ⊙ | Hufvudstation | • | Enskildt brandskåp |
| ⊙ | Vaktstation | ⊙ | Polisstation |
| • | Stadens brandskåp | ○ | Militärvakt |



Brandstätt im J. 1837
 1. Böhmen, 2. ...
 3. ...
 4. ...
 5. ...
 6. ...
 7. ...
 8. ...
 9. ...
 10. ...

ning varande tryckeribyggnad n:r 7 Klara Västra kyrkogata; den 2 april 1893 Münchens bryggeri n:r 2 Skinnarviksgatan, den 31 oktober samma år Magasinsbolagets hus i Stadsgården och den 5 december 1894 Ligna snickerifabrik.

Den uppgift, som i främsta rummet tillkommer brandkåren, nämligen räddandet af människor, har vid flere tillfällen tagits i anspråk; under ofvannämnda tidsperiod hafva af brandkåren räddats 81 personer, af hvilka dock 17 sedermera aflidit. Inalles hafva 201 personer varit mer eller mindre utsatta för lifsfara.

Att brandkårens medlemmar ofta ådragit sig skador är helt naturligt, men dock har ingen manspillan inträffat, hvilket uteslutande får tillskrivas lyckliga omständigheter.

Hvad slutligen organisationen af hufvudstadens brandkår beträffar, så företer densamma gent emot flere andra större städers den väsentliga olikhet, att manskapet är kaserneradt, åtnjutande förutom aflöning fri kost, beklädnad och tvätt. Ehuru härmed är förenadt stort besvär och mycken omtanke från befälets sida, så lämnar systemet dock ett för staden i ekonomiskt afseende synnerligen fördelaktigt resultat, då gifvet är, att dessa förmåner icke kunna af den enskilde bland manskapet förskaffas till det relativt billiga pris, som kan betingas, när antalet är större. Under andra förhållanden skulle äfven manskapet antingen permitteras för intagande af sina måltider eller, såsom brukligt å andra platser, bestrida vakt under viss tid, i allmänhet 48 timmar, med tredje dygnet tjänstefritt. En följd häraf blefve, att styrkan måste betydligt ökas och aflöningarna höjas. Att å andra sidan organisationen medför olägenheter kan ej förnekas. Fordran på ständig påpasslighet och bristen på frihet med därpå förenadt ansvar gör, att manskapet icke kvarstannar i tjänsten så länge, som önskligt vore. En bidragande orsak härtill är jämväl, att manskapet ser sig så godt som utestängdt från möjligheten att gifta sig och vinna förmånen af ett eget hem.

Den årliga kostnaden för brandväsendet, med undantag af brandsynekostnader och stationernas underhåll o. d., har efter afdrag af egna inkomster under femårsperioden 1892—1896 utgjort 155,800 kronor, och till denna kostnad hafva årliga bidrag lämnats från Stockholms stads brandförsäkringskontor med 50,000 kronor och från Stockholms stads brandstodsbolag till försäkring af löseegendom med 20,000 kronor.